

№ 115 (4538) • 1974 жыл. Балабан айының 24 күні • Сыйаната
ОПТУОРУНЬУК 2 харчы

四

Күн - дыл күүппэт

Быйылгы кыстышка балэмни-
ши, холбур, аспыт сылаа-
гар көскө уратылаах буолла.
Хэс биирдэи иделениелэр идэ-
тийингэ кииринэн сибээстээн
этэстэр сүөһүбүтүн ысыабы-
тыгар-бэрсинбэтигар да үгүс би-
риэмэтин уонна түбүкүтүн
мэттыбыт. Маныа ииннэ сүөһү
төнөхтээх ол баайна-дуолу ту-
руорар, киини биир сиргэ ту-
тар түбүгар Урунку Хатоннору,
күргүнэ-хаһааны соровун көгө-
төнөөх, сиргэдьаахха арыт ула-
рыта түбүгөөх ыааа.

Илкийн өртүүн өртөөлүүн салгыны турары төхтөтөр сатажмат, Звенолар сагташгара, ахсаанира итэн буолбутун иһин хөдүнэттэн тахыбаттар. Оноо бэйыл 1800 тоннаны содоуөн калыыр кыахтанынбыт. Эби аһылыкка комбикорму төгө лабыстаны уонна бэйэбит үүнэрбит бүрдүкүнүтүн лаппа туһаныахпыт.

Биднийг одоогоор 766 мян-
дун ахуйн хөрөнгийн бүтэцтэй.
600-н хөрөнгийн хөрөнгийн бүтэцтэй.

ий ортотун дивки бузбултара. Барыта бизс ферманан кыстынг-
бид. Олору бэлэм тыналыга
сүүрбз килин өрөмүөн үлэтигэр
сыйдыар. Бөдөн фермабизт—
«Касина». Маина үйсүн өртө ос-
кулаттын соххозна тыхембыт
кыргыттар уонна уолаттар үлэ-
диллэр. Кинилэр олорор уонсай
дыңаларын тас өттүн иртүктөрү
каалабынныт. Оһахторо өгөһүл-
лэр, аны муостатын кырааска-
латар уонна хосторун обойдатар
баһалаахпыт.

Бу мичат-калсэмалдаскай ферма икки хотонугар 500 мяншык киһир. Иккис хотонго уунан иитэр система тардылган бүтэн эрэр. Дала эинэ халыгатылар, оһно сөп буолар буэр таһыллыбыт. Кормокухнята

көндөйүн тутан ыраатыннаран
эрэбит. Ону быял хайаан до
олуххо килэрэбит. Маана бал-

тарва километр төсүртүлээх жылы, дал өөрөбүт. Бүгүмөн Болгоно нөһилэгийн кыдыараста пенсионер, коммунист Михаил Петрович Додонов салаататыллы нөөй ылынан тураллар. Сир төсүөн мининь бүтөрмөхит дөһаллэр. Кинилэр итиннь 300 бараканы сүрбүттара, аабах кнордйени батымнөбүттара.

Баргата үс сагаа, хормоо, хуя-
ны тутан болохыг калдэргэ-мэ-
гийн хэрдбишинг. Бу кырата
сгох үлэни кэлэр тай уонугар
хэри хайаан да үмүрүтэхэниг-
на арэ эбин аһындыг кэитини
тэрийнхэстэхэниг. Ол иһин мань
түртэтэргэ хыһанабыт. Аһы-
нахтарга хоргууда, дэлбөрүк
оһоһуутугар маһы хайгытарал,
олору өлөрүүнү өрөмүүнү кыта
тэһэгэ мыхтайбыт.

Кындагы арыттаах муоста
кур ноһуожа ыраастамманка сы-

тар, Маана 60 сүөгүтә сана хәтәй тутулар. Үрдә сабылламбәтә, муостата талгаминта, холло-һыдо ситэриллән сыбанара эрә хавла. Кындагы барыта 290-чә тыһы-тигәнә кимәтә. Олору ал-тынны бастагы күншәритәр бәстүктәртин тутан хотоннорун булларыхыт.

Үүт шинг, зөрөөх түбхтар
дмчнмхтнхг ысар дуулуурдаах
дөрүлхүтвх дмхмүтүн эдн
сүсүсүтүтэргэ старшадарынан
сыйшарабыт. Атын огдотенис-
лартан нэлбт ылахтар, манг
нымсыттар олхсүбүүлэрыгар-
ицилэр быналандарын, эбаһээ-
тэлстивэлэрын сөгнөөлхөрүгар
түстаах специалистар көмөлөрүү
күүтэбт. Билнэхэ сыйлаштар-
бытыгар үүтү хайлар аналзаах
министейт суух. Үүү кутар төв-
на ыгардыта нстэх туорт
баан тнийбт. Кыстык ферма-

дартга өссө икки КВ көтөрүл-
дө. Арыс суусунакы ынахтаах от-
делениера үүтү таһар автомо-
билыт дьан советох эрэ. Оу-
тон водовоз дьан олох да суох.
Улахан хотоннору жөлөннүккө
лааһын чааһа хаһан сараланар
эмиз билибэт. Балары советох
дирекцията болромтоо чыһах
тусаах.

Сүөсүһүттэр сүннүһүн сүү-
мэрдэһэн, кыстыктарын булан
үлэтин сыдыаалар. Быйыл до-
роххой аһылык кэмчитинэн эһи
аһылыгы өнөрүүгэ уонна ферм
фуражирдарынан В. Платонов,
Е. Вубякин, Н. Седлашчев Н.
о.д-а, курдук баарсуох тоһу
дьоммутун нияатыбыт. Дым-
хонук ыраатта, кыһынты кү-
нөр аарыллаллара бу тийбэн
кэллэ. Оһон бу көмү мунуттуу-
дук туһанан, бары итэһи-би-
һаһаһа, түргэниик сирдирин,
пятилетка тутанх сыһыл кысты-
тын төлөрү бэлэмнээх көрсө-
һүннү өтдөһөннө рабөчайдарын
дьулуурларын түмөһүн.

П. ПЕТРОВ,
библиограф.

Звезднай күннээби үлэтин - хамнаһын түбүктэрэ

Манна дойду сага промышлен-
най оройуона, сага нуораттар.
бөлүөлзитар түтүллүөхтара

Хорсун быһыы тэссэ 3200 километр сиргэ тардыллыбыт. Лена өрүскэ баар Усть-Куту Аиурдаабы Комсомольскай кыта холбуога суолу өнөрөөччүлэр бөһүөлэктэри тутуллаллар. Звезднай—БМ арбааны учаастагы бири тирэх лууна. Манна опьыттаах надравой тутууччулары сиргэ Москва, Ленинград, Украина, Беларуссия, Эстония, Грузия комсомольскай тэрилтэлэрин пуэвкараларынан кэлбиттэр, үлэлииллэр. Кинилэр модунууэстэх техника көмөгүнэн тайганы силэйдэллэр, Звезднайга ичигэс олоор дьизлэри, культурнай-бытовий объектары туталлар. Уолсай дьизэс уонна бастагы өскулэга хайаайынар хайы-үйэ киридиллэр.

Авиаци — грасса тутайчыларын эрэллэх көмөлөөнөчүтэ. Дьоннору, техниканы, оборудованины, почтаны — вертолетунаан эр таһаллар. Аны манна арыйах сылынан нилдизпит, көнө ньуурдаах портарга, самолёттар туһоо буолуохтара.

СНИМОНТАРГА: (хагас) ив-
туу подразделениетын команди-

ра Герман Кириллов — Звездный
куутуулдаах мунду киһитэ.

Оттон ууга снимокка Берис Нуркин (ууга бүтэһин) салайа маһы кэрдээччилэрин биригээдэтэ Воронежтан БАМ түтүүтүгэр кэллэ.

В. ХРИСТОФОРОВ фотот.
ССТА фотохрониката

Тас дойду
хрониката

ДЕЛИ. Индия Республикатын
президент Фахруддин Али Ахмед,
103 текстильнэй фабриканы на-
ционализациялыр туһунан
Биллаахха илин баттаата. Бу фа-
брикалары государство контуру-
лугар 1972 сэл бүтүүтэ ы-
быттара.

БУЭНОС-АЙРЕС. Аргентинад
Үлэ туһунан санга Сокуон жүү
һүгсэр кириде. Бу сокуон үлэ
һинэ дьахталлар быраантары
көргөтөр, үлэ усулуобуйаларын
санитарнай нүормаларын олох-
туур, үлэттөн уурайарга ахса-
ны захсар быраабы бизерер, ра-
бочайдар уонна предпринимател-
лэр икки ардыларыгар мек-
күөрдөрү быһаарсар быраантах-
тар. Дьону итөгөһүнөн, расыты-
нан уонна идеологическай ма-
тыһыгарынан итарастааһын бө-
бүдүр.

CCTA

ССРС уонна Аржаангы Германия
бииргэ үлэлээһиннэрэ

Ааваччыга бэсцэдэ

Бу дыйа баалаган ийгилик орту-
тугар Германия Федеративной
Республикасынын правительствосун
тын кыгарымтынан СССР К
Политбюротун чыгына, СССР
Атын дойдундардагы дыйаала-
рын министр А. А. Громыко
ГФРга сырытта. Катар ийи б
туутугар Советский Союзга ГФ
Федеральный канцлера (прави-
тельство башчысы) Гельм
Шмигт калыктыгына

Бу чахчылар барт элбегі кыраһалыңлар, Советский Союзна ГФР иккинчилеригер харады барыстаах Бирге үлүсүнн курсэ олоххо ситиһинилээти кириэн иһэрин туоһунуулаа.

Бу курс түүрт сэтгэнэаа ө
түтэр—1970 сэл атырды
мийн 12 күнүгэр Москва
СӨРС уонна ГФР ижиг ардыла

рыгар дуогабар иилин баттам-
мыт күшүттөн садаламмыта. Ду-
габарта дойдунар икки ардыла-
рыгар, өр сылырга баар буол-
самдыбын тынаанын уура-
тарга, отул сөрүктүнө көмүгө
үөсүөбүт мөһөйдөрү араастыыр-
га сөрүнуулаахтарын билиэтэ
биттэра.

Икки дойдулар ардыларыгар сибээһи көтөһү дьымыах программата ССКП КК Генеральнай секретара таб. Л. И. Брежнев 1973 сыл мамыгар ГФР-га сыйдыытын кэмгэр онобулуута.

Бизнесчи хэмээ сэтгүүлчид бичтэр бэрт элбэри өтэллэр. Б дньс бистань агарыгчар ССР уонна ГФР икки ардыларыга табаар эргирэ 3,5 миллиард маркада тэгнэстэ эбэтэр 197 сымдаахыг элбэх. Пекк 10й

эргэний урсгал нэмж 1970
снлаады тнхым 2 тогтсон
аһа түһүрә. Экономический
уонна научнай-технический
оттун биһигэ үдэлэлһингэ
тэриллэбит букаастаах комисси
үчүтөйдик үлэһип. Комиссия
иски дөйүгэ туһалаах кэнн
бырайсахтарым огортоото-

Бишгэ үлээсэни экономика-
нан зрз хаачахтаймат. Икк
дойдулар правительстволра т
рэзэ тулар ан дойдугаады б
пүрүостарга бэйлэрин икк
даллрытар консултациялаа
лар. Бишгэ үлээсэни утараа
чылар ГФР канцлера Вилл
Брандт отставкага тахсыбыта
уонна дойду атын биллилээ
дентеллэрэ уларыйымыларын к
нитөн ССРС уонна ГФР с
һааннабынлара буорту буолу
дизэ толкөлөөбүттөрө түтүэйи
нэ. Сага канцлер Гельму

Шмидт уенна ГФР Атын дайдулардаары дыалаларын министр Г. Д. Геншер Арваа Германия правительствота Советский Союзну уенна атын социалистический дайдулары кытта учугай политический сыһыан, олохтуур санааларх дэбичтээр.

А. А. Громыко соторулаары. ГФР-га сымдар кэмгитер ички өрүттөр биригэ үлэһэһиниһэри туруга уонна аан дөйдулаагы проблемалар д-үүлэһиниһиттэ-рэ. Өрүттөр ички дөйдулар ин-териастөрүгөр миникитин СССР уонна ГФР араас үөбэлэстэри-сизбэлэстэрин салтыы бөгөртөтө-гө, шириттөрөгө дьулуурдаахта-рын иһиттээ.

Бу курс ГФР общественна
аргументларигар улахан өйбүд
көрсөт. Бассель куоракка ГФР
социалистическай лойдуларг
ытыр политикагыгар аныам
конференция буола. Итинн
кыттыны ылымт билиилээ
общественнай деятельлэр хонн
экономистар, ол иһигэр оппози
ция биллэр предствителлэр

социалистический союздору
дойдуларын, бастатан туран Со
ветский Союзу кытта бирг
үлөшүүнүн салгын көнөтөрүн
тыл өтүзсө.

ССРС уонна ГФР икки ардыгарыттар хардарыста барыстыа доһордону сыһыаннаһын утуунаах охсуһааччытынан Германия Коммунистическай партията буолар. ГДН Бачет боһуруостарыттар бырабылдьанынатыа представителэ Э. Вебер ССГК корреспонденыттар Ардаа Германия улаһыттары бу сыһыаннаһын саһыннарымага уонна боһортотууга тыһын интернаһеһеһири туһунан эпписта. Ардаа Германия реакционнай куустара иһин дөйдү сыһыаннын мөһтөһөрү дуулуһалларыан утары кууск охсуһарга ыннырбыта.

СССР XXIV съези элчигийн
Эйн программатын "олонхо кил
лэрингэ бу" санга хардын бий
улахан кылватынан буолуо.

А. КРАСИНОВ,
СССР, МОЛДАВИЯ

Краснодарский край принёс

КРАСНОДАРСКОЙ КЫРААИ.
Красноармейской өрйуон Мичу-
лин латынай кодхоз ирини
үннэрээччилэрэ 3240 гектар
эс гектары ахсыттан 60 цент-
нер ирини ыларга бөлөхтө-
лөстөбү ылымнытара. Онон бы-
ып пятилетки соруабын толо-
ор ылахтанышлар.

Нолхозна санга инженернэй диссертаци системалар тугулаллар. трактор, миссына ахсаана элбир, минеральной уебурдуу эллитэбэзэ. Ити түмүгэр ириини үннэрэччилэр агротехниканы ашылылаар, практикаба науучу элбэлэри, бэсын опыты тугуллар.

УЙҖЗЗ СНИМОНКА: колхоз председателі Социалистическай лз Геройа И. В. Марковская, артион секретара В. А. Мура-ева Уонка старшай агроном Д. П. Силь; сана ыраастыыр-дурдар комплекс. Кини чааска 100 тоннаы ыраастыыр, нуур-

Е. ШУЛЕПОВ фотота.
ССТА фотохрониката.

ТИХЭХ СОНУННАР

ЖЕНЕВА. Мамы стратегический сарни сзбн ханчхастыр ту
булан советскай-америкнскый сросотини амор сараланна.

ЛОНДОН. Великобритания Коммунистической партиянын генеральной секретара Джон Голлан булвары турар парламент бинарында коммунистической партия 29 башбардылар уюштуруу бийлети кандидатын тунурууда дикта. Атын уюштуруу бийлети партия башбардылар куластарын лейбористар ичин бизрал-дегилер ынтырыла.

ЛИМА. Перу Министрларин Совети ҳаётиги исқо уонна тасна атылааионига государственнай органнар хонтуруолларыгар кил- лорер туғуван Соқуону ызыина.

CCTA

Өбүгэлэрбит көлөппүрэни үүннэрэллэрэ

(Бүтүүтэ. Иннин 3 стр. көр)

Бахадар быһаччы өбүтүлэрэ кырыскал-парган сирэ өлгөстүгүлэрэ торуттэх буряттар көлөнүтүнөн «судхан(н)» дигэн аат-тамалар. Э. К. Пешариный тылдьытыгар (III, 398) «судхан» дигэн тыл эмиэ баар, ол эрээри экинчи суолтатын толору быһаарылыта ситэ бэриэбитэх, «үрдүк» дигэн өйдөбүлэ туттулуон сөн дэтэрин быһаар этин эрэ суруллабыт уонна экинчи суолтата оччо элбэйдэ суох диирин ийини быһаарыа тургурудулубут. Академик А. П. Окладников кырыскал көлөнүтүнөн үүһэрэ сылдьыбыттарын тустарынан суруйар, онон буолла-рына өбүтүлэрбит кырыскаллар бу үүһэ-йини «судхан» дигэн ааттыылара эбитэ буолуо диир кыахтаахпыт.

Өбүктөр колониалынун тасас онгостор туруттан үүннэс сылдыкыт буолуохтарын сөп. Ол туустарынан санатар хас да балыктар саха дьонун аловор, икин фидиллоретар бааллар.

[illegible]

рыттан өнгөрөлтөр. Обүгдэлэр Дана өрүс
агэригэр элхизхэрин
дэбдэ олорон, тэгсэ
тустарынна тустан
илэхэ цэвэрлэр.

[illegible][illegible]

3. 4. Покерский тыддымгытар (III, 3102) «учурба», «удурба» дини тыллар бааллар, кинилер биш баайым, түрбө, биш суу дини ойзбозуларга туттуллар «бобтар» Адыях сымалдазыга билим оройуом иутугар Кытаавах пэвирлэгэр сизриээн бурдук билиааччылар хас да тутуу бурд холбоимутун амы «учурба» дини аат-тылларда, 3-4 учурба бурдук биш туттал буодар абыт Хотугу алтаецтар диалектарыгар сабы, талы, устүрүүнаны «учук», «учукту» дини ааттыаллар. Онон «учуба», «учурба», «учук» бары биш төрттүх уонна даһы чугасалар суоаталардаах тыллар буолаллар. Кинилэр көлөн-пиэни утахтарга аарары, сүүмэх өнгөр-тоон, сап хатап бөрөстүгү, тыйыс таагастары өрөрү, быалары хатары санагыахтарын сөн. Археологическай хайыыларга курыккалар өтөхтөрүттэн сап хатар нэрэ, кини ролугун буабуттара (буодалар буолан ролук руническай суруктаах абыт) ити үһүн этилэр санаалары өссө абын билдиргэр.

В. ЕРМОЛАЕВ,
экономист

Угрозено е.

ГЛАУКОМА ТУЪУНАН ТУГУ БИЛИЭХХЭ?

Бад доруубай харах истинца-
дара не огтүгтөн баттааһыны би-
дөөчкилэр. Харах иһинээди ити
баттааһын сууька устатыгар ула-
рыбар (киһэ киһи шамыбах
сарьмарда — үрдүк). Ол эрэри
маньык халбагчааһыныар нуор-
нада сөө түбэхаллар, киһи итһин
үчүтәйдик түзүбәр. Ол эрэри
нервнай-рефлекторнай механизм-
нар — нәһилләр түбәталарыгар
халбагчааһын көннөрү рәтмә
уларыбар, оччого сарьсардааны
уоһа киһэһәни баттааһыныар
арыттары билләрдиқ удеәтар.
Глуубиһанан мадданы сабал-
ныһатыгар чоһу ити ураты бә-
дизмәһ буәлар.

Харах нийнээд багтаахын үр-
двэгийнхнэ хөрүүгэ күчаданын са-

бытчаланып, харах ардыгар
малдыр, лаахна уотун тула
кустук төгүрүмтөлөрө кестөр
күрдүк буушталлар. Нарым ба-
дыбэкикка аахын эмиб' сеп, оччоро
ларьынах ону хойутаап, керере
улаханымкык мөлөөбүтүр кэинэ,
билэр.

[illegible]

Итгнн снтивэрсэ үтүс энтэр
бидлэр, бидлэн турар, «Алор»

специалист эрх сөнкө бичаарын
сон. Бипр киһиэхэ табыллар эх
түһүн үтүөн киһиэхэ барбат.

Өгтөн хааншлалыг тэмдэглэх, эвчлэх харах нийн сэтгүүл ньматэ бийр. Холбоо, ки-
нээхэ тилекарини бэрлэлби
Кини шигеткван эмн өбөтгөр-
лээр, үөбөгүн үнэрэ бугаар
шарикты түүрүлзүбү баатина
алын халтаһытын аргамй аты-
лэр, итгээнэ, үдэ дөөкү сөрө-
баран, кини хааншлалы тэмдэ-
глээр.

Нилскариновай маайы-үгэ курдук илэсэ киэнэ ууһуарга тутталлар. Горох сага маайы өттүгүлө палочка салаларар үбүтүгэр иинилээн ылан, аллар халтыһаны атытан бараан олһиһарга угулалар. Онтон, харагы сабан бараан, палочканы сэрэнэ чабырдай диэки өттүгэр сыбарычыллар итинэнэ төттөрү мыйылар. Тарбадьынан аргыйы арамаһааһаан маайы тэгэ тым тардагы ситиһиллэр. Харадьыкыр бүрүөтүгэр шиределүкэнниэттэв арыл арыката сыстар. Иини үчүгөйдик көрөрү маһайдыр. Ити куттала суох, маһайдыр курдук маайы сотору алһар.

Харх эмтэрин сөрүүн, харх на сиргэ, икки надмалэтгэн ор дуга сүхэ хэмнэ уурлуухтаах. Өсөхтүн убадас эмнэ өсөдөн (ндоох) үөсхэвтэринэ, эбэтэ нини өгө улармдаарина, эм тунашмыны тохотолуухтаах. Нилетна унина палочка шуруу тун ыраас буолуухтаахтар, итлэри сырын ахсын 10 мүнүүтэ дэ ортуулуухтаах. Атын-атын эмтэргэ тустуһунан хаапылан нымк туттулуухтаах.

Глаукоманан шалддагчдыг зогсоолонгоонох, бэллэднээх, кофеинээр эмтэрнэ туһанаа суохтаахад ийнхи киин байгалий буурамытын туһунан атын идэвхэеэ врачтары эмнэ сэгдэтэхтээх.

Өсөсү балинбик: ашылык ичор
матыттан хойуу чай, натурал
най кофе, арыгы бары керүүс
нэра, кочевай, туустаах астар
устулаллар Минин үүнөөйт
төн, үүтөн оңоһуллубуту иһэ
ордук, бульон сыта суох, эт—
буспут эбэтэр наарга буһарыл
лыбыт буолуохтаах. Булуудалар
барылаар ситэ тууһамматах буо
лалары олук.

Харага шалдар киши хүтүү тушгүйк аттыгар, оттон киһи хайаан да күөх абажурдах бэ түөл лаампатын сырдыгар үлэ

лигхтээх, 30—40 минутаа буулгаж-буулгаж, калыгастыг сымнаахыг хийхтээх. Ити барыта харгалзгалтайгаар, бэлдээр курдугаа турхтангын таагарбат туушгар олохуулар.

Глухэмалаах киһи киинэна короро сатымат, аска түн туора киһи быһаарынан, арач хонү лүөн, корор да буоллааха, сорок киһинэ уонна кэнигээс пилюкаринны таммалатыллыах таах. Телевизионнай биеригиэри билиачча үчүгэйдик сырдытыт ылымү хоско көрдүлүөтэах.

А. ЯКОВЛЕВ,
медицинской наука доктор.

Редактор эбээһинэһин телерооччу
Е. Д. ГУЛЯЕВ.

Таптымыр аябыт, убайбыт
нолхондай тутуу истерана

БАРАШКОВ
Василий Петрович

бу дымд балапан ыйын 24 күнүгөр өлбүтүп динииник курутуян туран табаарыстарыгар, биллэр дьоллоругар билдээрбит.

Одөлөрө, күтүөтэ,
аймактары.

ВИЙТИ ААДЫРЫСПЫ: почтовой индекс 678700, Чурапчы в. Карл Марко
ул. 12, ТЕЛЕФОННАРЫ: редактор—9-13-95, редакторы солбуйааччы, эспиз-
нир секретарь—9-14-95, отделлар—9-14-95, уопсай—9-15-95.

«Сага олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета депутатов труда» пионер Якутской АССР.